

УДК 159.925:378.(355)

П'янківська Людмила Володимирівна, здобувач Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, асистент кафедри педагогіки, психології медичного та фармацевтичного права Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика.

e-mail: fontan_v@ukr.net

**ЧИННИКИ СИНДРОМУ “ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ” У
КУРСАНТІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ МВС УКРАЇНИ**

Анотація

Стаття присвячена висвітленню проблеми феномену синдрому “емоційного вигорання” у курсантів спеціалізованих вищих навчальних закладів системи МВС. Описано особливості службової та навчальної діяльності майбутніх офіцерів та їх вплив на появу симптомів синдрому “емоційного вигорання”. З’ясовано, що найбільше на появу даного феномену у курсантів мають вплив особливості службової діяльності (специфічні умови соціального середовища, залучення несення служби по охороні громадського порядку, проходження навчальної практики). Окрім цього, в роботі детально проведено взаємозв’язок між сферами службової та освітньої діяльності майбутнього офіцера поліції. Зокрема, проаналізовано вплив рівня отриманих теоретичних знань, сформованості аутопсихологічної та професійної компетентності, особливостей екстремальності в діяльності поліцейського на результативність і успішність виконання курсантами завдань з охорони громадського порядку, а також на появу симптомів синдрому у майбутніх поліцейських.

Описано та здійснено аналіз основних чинників, що сприяють появі та розвитку синдрому “емоційного вигорання” у курсантів спеціалізованих навчальних закладів системи МВС. З’ясовано, що якісний професійно-психологічний відбір майбутніх курсантів є основою успішної майбутньої освітньої та професійної діяльності курсанта та поліцейського.

Ключові слова: синдром “емоційного вигорання”, професійна діяльність, екстремальні ситуації, аутопсихологічна та професійна компетентність, складові ефективності професійної діяльності, чинники “емоційного вигорання”.

Пянковская Людмила Владимировна, соискатель Национального университета обороны Украины имени И. Черняховского, ассистент кафедры педагогики, психологии, медицинского и фармацевтического права Национальной медицинской академии последипломного образования имени П.Л. Шупика.

**ФАКТОРЫ СИНДРОМА “ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ВЫГОРАНИЯ”
У КУРСАНТОВ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ
ЗАВЕДЕНИЙ МВД УКРАИНЫ**

Аннотация

Статья посвящена освещению проблемы феномена синдрома “эмоционального выгорания” у курсантов высших специализированных учебных заведений системы МВД. Описаны особенности служебной и учебной деятельности будущих офицеров, а также их влияние на появление симптомов синдрома “эмоционального выгорания”. Выяснено, что больше всего на появление данного феномена у курсантов влияют особенности служебной деятельности (специфические условия социальной среды, привлечение несения службы по охране общественного порядка, прохождения учебной практики). Кроме этого, в работе подробно проведено взаимосвязь между сферами служебной и образовательной деятельности будущего офицера полиции. В частности, проанализировано влияние уровня полученных теоретических знаний, сформированности аутопсихологической и профессиональной компетентности, особенностей экстремальности в деятельности полицейского на результативность и успешность выполнения курсантами задач по охране общественного порядка, а также на появление симптомов синдрома в будущих полицейских.

Описан и осуществлен анализ основных факторов, способствующих появлению и развитию синдрома “эмоционального выгорания” у курсантов специализированных учебных заведений системы МВД. Установлено, что качественный профессионально-психологический отбор будущих курсантов является основой успешной будущей образовательной и профессиональной деятельности курсанта и полицейского.

***Ключевые слова:** синдром “эмоционального выгорания”, профессиональная деятельность, экстремальные ситуации, аутопсихологическая и профессиональная компетентность, составляющие эффективной профессиональной деятельности, факторы “эмоционального выгорания”.*

Piankivska Liudmyla, Doctoral candidate of Social Sciences Department Ivan Cherniakhivskyi National Defence University, an assistant of department of psychology, pedagogics, medical and pharmaceutical right for the National medical academy of after diploma education named by P.L. Shupik, Kiev

**FACTORS OF THE “EMOTIONAL BURNOUT” SYNDROME OF
SPECIALIZED HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS CADETS OF
THE MIA OF UKRAINE**

Summary

Article clarifies the key aspects of “emotional burnout” syndrome revealed among the cadets of specialized MoI educational establishments. Mechanism of “emotional burnout” symptoms triggering in the course of service and training is described. It is identified that the abovementioned phenomenon development is mostly stimulated by the peculiar conditions of social environment, participation in public order operations, training practice etc. Level of future professional productivity shaped by theoretical background, acquired competencies and extreme conditions and collateral risks of “emotional burnout” are analyzed.

Key factors facilitating of the “emotional burnout” syndrome development are analyzed. It is proved that proficient psychological testing as a part of

selection procedure is a foundation of future successful performance.

Keywords: *“emotional burnout” syndrome, professional activity, extreme conditions, autopsychological and professional competence, components of efficient professional activity, “emotional burnout” factors.*

Постановка проблеми і актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства, актуальним завданням є реформування та оптимізація роботи Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України за всіма напрямками. Саме в умовах кардинальних змін серед основних напрямків є подальше вдосконалення системи освіти вищих спеціалізованих навчальних закладів системи МВС України. Разом з цим, коли завдання стають більш складнішими, багатограннішими та відповідальнішими, підвищуються вимоги і до курсантів, як майбутніх офіцерів, їх рівня розвитку професійних та особистісних якостей, мотиваційної спрямованості, духовного та творчого потенціалу тощо.

Майбутні офіцери МВС України, які проходять підготовку саме у спеціалізованих навчальних закладах системи МВС, окрім освітньої діяльності, залучаються до охорони громадського порядку. Отже, професійна діяльність поліцейського, в тому числі й курсанта, є багатогранною, поліфункціональною та специфічною.

Саме під її впливом у майбутнього працівника формуються та змінюються властивості особистості та професійні ролі. Курсант розвиває особистісні задатки, проявляє властиві йому здібності, формує певні цінності, задовольняє потреби та запити, тобто у нього виникає професійний тип особистості, який проявляється й в інших сферах життя. Разом з цим, в процесі формування професійної діяльності у майбутніх офіцерів вже проявляються симптоми “емоційного вигорання”: втома; емоційне перенасичення спілкуванням з курсантами та офіцерами; цинічність; емоційна відстороненість; зниження мотивації до навчальної та службової діяльності тощо.

Питання проблематики “емоційного вигорання” актуальне в системі МВС та є одним із ключових аспектів первинної профілактичної роботи, що прописаний у “Програмі психопрофілактичної роботи з особовим складом органів та підрозділів внутрішніх справ на 2013-2017 роки”.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивченням синдрому “емоційного вигорання” у системі МВС України займалися дослідники І.О. Моцонелідзе, І.М. Слюсар, Н.Е. Мілорадова, С.О. Чижевський, Т.Б. Кодлубовська та ін. Проте, дослідники даного феномену не мають єдиної точки зору до визначення самого поняття. Вони тлумачать його по-різному: синдром “емоційного вигорання”, синдром “професійного вигорання” тощо.

І.О. Моцонелідзе, І.М. Слюсар приділяють більше уваги історії, стану та перспективам дослідження даного синдрому у працівників поліції, Н.Е. Мілорадова аналізує взаємозв’язок “емоційного вигорання” працівників з різним стажем їх професійної діяльності, С.О. Чижевський – вивчає симптоматику синдрому “вигорання” у військовослужбовців Національної гвардії України, Т.Б. Кодлубовська – досліджує особливості прояву особистісних ознак даного конструкту тощо.

Можна стверджувати, що науковці, в своїх працях вивчають прояв синдрому “емоційного вигорання” саме у поліцейських, а у курсантів системи МВС його причини та вираженість симптомів – не розглядають.

У зв’язку з цим **мета дослідження полягає у здійсненні аналізу чинників освітньої та службової діяльності курсантів та їх вплив на прояв синдрому “емоційного вигорання” під час навчання у спеціалізованих вищих навчальних закладах системи МВС України.**

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність людини накладає певний відбиток на її психічний стан. Разом з цим, вона сприяє удосконаленню професійних знань, формує професійні звички, визначає стиль мислення та спілкування, має помітний вплив на установки, ціннісні орієнтації, мотиви діяльності особистості [4, с.253].

Особливості юнацького віку курсанта сприяють формуванню якостей

майбутнього офіцера, а також – дозволяють використовувати наявну енергію для розвитку необхідних професійних якостей поліцейського.

Важливу роль при комплектуванні кадрів в Національну поліцію України відіграє якісний професійно-психологічний відбір, соціально-правове вивчення кандидатів на службу та до вступу на навчання у ВНЗ МВС України. Якісний професійний відбір на навчання є фундаментом успішної професійної діяльності і дозволяє визначати рівень інтелектуальних здібностей, індивідуальних особливостей мислення й психічних пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери особистості; певні моральні якості; мотивацію до діяльності та рівень психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності; спрямованість та культуру поведінки поліцейського. Разом з цим, саме він допомагає завчасно виявляти осіб, які можуть зрадити інтересам служби, виявляють надмірну агресивність у поведінці, злопам'ятність, невірноваженість; підвищену вразливість, а також мають несприятливу, іноді кримінальну, мотивацію до служби в поліції тощо.

З перших днів навчання у вищому спеціалізованому навчальному закладі системи МВС України майбутні офіцери потрапляють в нові специфічні умови соціального середовища: проживають в казармі, мають обмеження в переміщенні по території, навчаються дотримуватися внутрішнього розпорядку дня (шикування, прибирання, заступання в добові наряди, які необхідні для забезпечення повсякденної спільної життєдіяльності колективу), стикаються з регламентованістю (статути, настанови, інструкції, накази, розпорядження) та особливими засобами діяльності (зброя, мовні засоби, радіоелектронні пристрої, пристрої комутації) і т.п. Слід зазначити, що перебування курсантів на закритій території з чітким регламентом знижує вплив на них факторів зовнішнього середовища, разом з цим – істотно підсилює вплив внутрішніх факторів та активізує появу симптому “емоційного вигорання”: емоційне перенасичення спілкуванням.

Освітня діяльність курсанта є певним специфічним соціально-

психологічним процесом, що пов'язаний з необхідністю засвоєння ним великого обсягу навчальної інформації за короткі терміни, у нових академічних формах навчання при повній відсутності домашнього комфорту та систематичного контролю батьків. Вона потребує постійного самоконтролю і самооцінки своїх результатів курсантом. Для засвоєння програмного матеріалу в умовах кредитно-модульної системи необхідно багато часу приділяти власній самопідготовці. Велика кількість добових нарядів, шикувань, залучень до несення служби по охороні громадського порядку спричиняють дефіцит часу для самостійної підготовки та недостатній обсяг необхідної навчальної інформації, а також порушення режиму праці та відпочинку. Ці чинники можуть викликати певне внутрішнє напруження майбутніх офіцерів і сприяти появі симптомів “емоційного вигорання”.

Слід відмітити, що вклад курсантом у освітню та службову діяльність великих особистісних ресурсів (знання, уміння, навички, прагнення, ідеї і т.п.) не завжди морально заохочується та недостатньо визнається командним складом, особливо після перебування в добових нарядах тощо. Разом з цим, суперечність між функціями майбутнього офіцера, які він виконує сприяє появі рольового конфлікту, який є причиною прояву виснаження, втоми, розчарувань, недовіри, зниження мотивації тощо.

На відміну від інших вищих навчальних закладів у спеціалізованих навчальних закладах, наявні жорсткі вимоги до курсантів, постійний контроль та регламентація поведінки їх у побуті, їхніх взаємовідносин з близькими, родичами, друзями, сусідами тощо. Майбутні офіцери під час навчання вперше розпочинають життя у військовому колективі. Вони постійно взаємодіють між собою у всіх сферах життєдіяльності: освітній, виховній, позаслужбовій. Курсанти навчаються будувати статутні відносини з товаришами по службі, реалізовувати лідерські якості, набувати професійні здібності тощо. Вирішальну роль при цьому відіграє соціальна підтримка з боку одногрупників, однокурсників і керівництва, а також сім'ї, друзів і т.д.

Соціально-психологічні взаємини в навчальному колективі, як по вертикалі, так і по горизонталі, можуть сприяти формуванню у них синдрому “вигорання”. Його прояв залежить від їх особливостей емоційної взаємодії з оточуючими. Специфіка навчання в учбовому закладі сприяє також певному емоційному перенасиченню контактами з однокурсниками і певній обмеженості у безпосередньому спілкуванні з іншими категоріями людей.

Отже, взаємодія з близьким соціальним середовищем курсанта може стати причиною появи “емоційного вигорання” та сприяти прояву таких рис як емоційна стриманість, недовіра, підозрілість тощо.

Наявність позитивного соціально-психологічного клімату в навчальній групі, його згуртованість, спільність поглядів та інтересів, довіра та узгодженість дій між курсантами, а також високий авторитет командира взводу, начальника курсу є одним із значимих ресурсів у профілактиці “вигорання”.

Разом з цим, слід зазначити, що має вплив на курсанта і його публічність в навчанні та виконанні професійних дій. Майбутній офіцер повинен у спілкуванні дотримуватись певних норм етикету, моралі, а також статутних вимог, які не завжди є зрозумілими оточуючим. Публічність у діяльності впливає на нього двояко: як сильний емоційний фактор– сприяє успішному виконанню службових задач, в інших – може викликати дезорганізацію дій, призвести до помилок в діяльності.

Під час навчання курсанти вищих спеціалізованих навчальних закладів системи МВС України постійно залучаються до охорони громадського порядку міста на території якого знаходиться ВУЗ, проходять навчальну практику у територіальних підрозділах Національної поліції України.

Вченими експериментально доведено, що отримані теоретичні знання повинні підкріплюватись практичними навичками тому, що в цей період в основному формується майбутня професійна компетентність фахівця на особистісному (зрілість, правова культура, дисциплінованість, рівень свідомості, гуманність, прагнення до саморозвитку) та професійному рівні

(знання та практичні навички, готовність застосовувати їх в практичній діяльності). Отже, саме навчальна практика в територіальних підрозділах, охорона громадського порядку є головним аспектом у формуванні професійної компетентності, світогляду, мотиваційної спрямованості щодо подальшої службової діяльності в поліції.

Дослідник Т.Є. Єгорова вважає, що сформованість професійно-значущих якостей особистості курсанта проявляється в умінні контролювати власний психоемоційний стан, хорошій стресостійкості до впливу стрес-факторів та високій працездатності, сформованості самосвідомості та аутопсихологічній компетентності [6].

Т.О. Жаворонкова, зазначає, що аутопсихологічна компетентність наряду залежить від соціальної спрямованості особистості курсанта, що виражається в належній професійній орієнтації, розумінні специфіки професійної діяльності, належному рівні комунікативної культури, компетентності. Основними складовими компетентності вона вважає: мотивацію до самоосвіти та саморозвитку, реалістичні очікування від майбутньої професії [7].

На результативність та успішність виконання курсантами завдань з охорони громадського порядку впливає сформованість у них мотиваційного (інтерес та професійна мотивація, прагнення до самореалізації та саморозвитку), когнітивного (комплекс набутих професійних знань та навичок, освіченість), діяльнісного (готовність до професійної діяльності, використання набутого практичного досвіду) та рефлексивного (здатність до самоаналізу, самокритичності власної поведінки та конструктивності дій, достатній рівень розвитку емоційно-вольових якостей) критеріїв [13].

Основними вимогами до курсантів у підготовці до забезпечення ними громадської безпеки і громадського порядку є: ґрунтовний рівень юридичних знань і спеціальної підготовки; особиста дисциплінованість; здатність співпрацювати з колегами та налагоджувати відносини з громадянами; власне почуття відповідальності за доручену справу; поєднання теоретичних

знань із практичними вміннями і навичками; якісна психологічна підготовка [10;13].

Разом з цим на курсантів, під час виконання ними службових завдань, як і на працівників поліції, мають вплив ті ж самі особливості службової діяльності. Зокрема, науковці А.П. Москаленко, Д.О. Кобзін, О.М. Бандурка, Л.Й. Гуменюк. Д.В Швець виділяють такі: екстремальність діяльності (дефіцит часу, недостатня поінформованість, постійна загроза життю та здоров'ю, стресовість у діяльності, наднормованість робочого часу, відсутність повноцінного відпочинку тощо); непередбачуваність подій, складність оперативної обстановки; спротив і протидія порушниками та злочинцями поліцейським під час виконання ними своїх функцій; застосування дії, в тому числі і примусу (психологічна дія у вигляді попередження, зауваження; застосування фізичної сили, спецзасобів та вогнепальної зброї); наявний імідж працівника поліції в суспільстві; складність соціально-психологічних ситуацій службової діяльності; збереження службової таємниці під час виконання службових завдань тощо [1; 5; 13]

На наш погляд, враховуючи специфіку подальшої професійної діяльності курсантів доцільно детальніше розглянути поняття екстремальна ситуація. Зокрема, у своєму дисертаційному дослідженні Д. Швець акцентує увагу на тому, що службова діяльність працівників поліції постійно відбувається переважно в екстремальних умовах і вимагає від них сформованості спеціальних професійних здібностей, вмінь та навичок, високого рівня розвитку психологічної готовності, нервово-психічної стійкості [13, с. 15].

Під екстремальною ситуацією І. Власенко, А. Федоркін розуміють, ситуацію, яка виникає раптово або часто змінюється і представляє найбільшу небезпеку для людини, до якої вона не пристосована. Дослідники зазначають, що такі ситуації, в основному, виникають, під час виконання працівником поліції оперативних завдань і в результаті призводять до дестабілізації

поведінки фахівця, зриву дорученого завдання та, у крайньому випадку, можуть спричинити травмування або загибель поліцейського [3].

Основним дієвим показником професійної діяльності поліцейського є її ефективність [5, с.18]. Серед складових ефективності професійної діяльності Л.Й. Гуменюк виділяє: продуктивність, швидкість, темп діяльності, повноту, та збереження стійкої результативної діяльності тощо. Слід зауважити, що ефективність виконання професійних завдань працівниками поліції залежить саме від техніки виконання професійної діяльності, а сам результат роботи залежить від ґрунтовних юридичних знань, рівня самоорганізації, дисциплінованості, професійної підготовленості, в тому числі професійно-психологічної.

В екстремальних умовах поліцейський піддається великому негативному впливу (фізичному, емоційному, психологічному), що в значній мірі впливає не тільки на результати виконання завдань, але і на індивідуальні особливості особистості працівника.

Специфіка діяльності впливає і на те, що поліцейський повинен мати постійну готовність до виконання службових обов'язків і підсвідомість його знаходиться в постійній напрузі. Внаслідок чого, відсутність можливості передбачення може впливати на його фізичний та психоемоційний стан. Отже, екстремальний характер самої професійної діяльності, тривалі та інтенсивні навантаження є передумовою виникнення у поліцейських станів психічного напруження, фізичного перевантаження та емоційного виснаження і як наслідок сприяє появі симптомів синдрому “емоційного вигорання”.

Як показує практика, під час виконання працівниками поліції службових обов'язків трапляються нещасні випадки, наслідками яких часто стають травмування та загибель працівників, які діяли в екстремальних умовах. Такі травмонебезпечні ситуації мають подвійне підґрунття: вони є складовою професійної діяльності та елементами екстремальності в діяльності. Слід зазначити, що кількість та інтенсивність дії небезпечних

чинників останнім часом різко зростає, а також збільшується ризик загибелі, поранення та травмування працівників. Забезпечити абсолютну безпеку в таких випадках зовсім неможливо, однак можливо знизити ступінь ризику до безпечних умов праці.

В навчальних закладах системи МВС навчаються курсанти та працівники поліції, які приймали безпосередню участь у виконанні складних бойових завдань в районах проведення антитерористичної операції. Ці обставини мали певний вплив на кожного з них та залишили свій відбиток.

Разом з цим, що крім екстремальних умов під час несення служби по охороні громадського порядку та проходження навчальної практики на прояви “емоційного вигорання” у курсантів мають вплив цілий ряд інших чинників [12; 13].

1. Чинники, що пов’язані з особливостями освітньої та службової діяльності:

- ненормованість робочого дня, порушення режиму праці та відпочинку;
- постійний контроль та регламентація поведінки;
- використання зброї та спеціальних засобів на заняттях з вогневої та фізичної підготовки, під час охорони громадського порядку;
- поєднання навчання та службової діяльності (шикування, заступання в добові наряди, прибирання території тощо);
- особиста небезпека, загроза життю та здоров’ю під час охорони громадського порядку;
- дефіцит часу на самопідготовку;
- постійне очікування термінового виклику на шиккування, в добовий наряд, на охорону громадського порядку тощо.

2. Чинники, що пов’язані з організаційними факторами:

- соціальне середовище курсанта (взаємини в навчальному колективі, з курсовим офіцером, командним складом, викладачами, громадянами, близькими родичами та друзями; соціально-психологічний клімат та стиль

керівництва в навчальному колективі; соціальний статус самого курсанта в групі);

- специфіка несення служби, порушення режиму праці та відпочинку (порушення режиму сну);

- недостатня самостійність, обмеження в переміщенні по території, проживання у казармі.

3. Чинники, що пов'язані з індивідуальними характеристиками курсантів:

- недостатні професійна підготовленість та рівень самоорганізації;

- нижчі за середній рівень нервово-психічної стійкості, недостатня саморегуляція, прояви агресивності, вразливості, надмірна схильності до ризику;

- рівень розвитку інтелектуальних (нижче середнього), емоційно-вольових та пізнавальних якостей таких як: уважність і професійна спостережливість та пам'ять, увага; кмітливість, інтуїція, мислення; швидкість реакції та орієнтація в екстремальних умовах;

- знижена мотивація до навчання та подальшої служби в поліції, незадоволеність вибором професії;

- недостатньо розвинуті комунікативні навички та гнучкості у поведінці тощо.

4. Чинники, що пов'язані з соціальними факторами та які можна розділити на соціально-економічні, соціально-демографічні, соціально-політичні. До соціально-економічних чинників доцільно віднести: недостатнє матеріальне забезпечення; нестабільність соціального захисту (особливо осіб пільгових категорій та тих, які родом зі Східних регіонів України) тощо.

Соціально-демографічні чинники включають в себе: недостатню укомплектованість підрозділів та велику плинність кадрів в поліції, що сприяє частому залученню курсантів на охорону громадського порядку; відсутність професійних наставників під час проходження практики; віддаленість місця проживання від місця навчання та ін.

Основними соціально-політичними чинниками є: тривале реформування в МВС та Національній поліції, невизначеність щодо подальшого проходження служби в Національній поліції України; недостатнє визнання заслуг працівників та посередній імідж серед населення тощо.

Головні висновки. На основі проведеного аналізу можна констатувати, що саме особливості службової та специфіка освітньої діяльності у такому навчальному закладі освіти впливають на професійне становлення курсанта, що являє собою тривалий і безперервний процес становлення професійно-важливих якостей особистості майбутнього офіцера, активне формування його внутрішнього світогляду, мотивації щодо проходження служби в поліції [8]. При цьому ці специфічні умови, в цілому, не дають можливості курсанту проявити себе в повній мірі, як особистості, реалізовувати власні бажання без згоди на це інших осіб.

Аналіз чинників феномену “емоційного вигорання” у співробітників різних силових міністерств та відомств вказує на недостатній рівень вивчення даної проблеми серед курсантів цих структур, зокрема і у системі МВС України.

З’ясовано, що рівень отриманих теоретичних знань, сформованість компетентностей, особливості екстремальності в діяльності поліцейського впливають на результативність і успішність виконання курсантами службових завдань під час навчання, а також на появу у них симптомів синдрому “вигорання”.

Здійснення якісного професійно-психологічного відбору майбутніх курсантів є запорукою успішної майбутньої діяльності курсанта, поліцейського.

Специфіка службової діяльності та освітня діяльність впливають на появу у майбутніх офіцерів синдрому “емоційного вигорання”.

Прояв симптомів “емоційного вигорання” у курсантів, обумовлюється сукупністю чинників, які потребують подальшого вивчення.

Перспектива подальших досліджень полягає у здійсненні

моніторингу, аналізу, проведенні профілактичних заходів “емоційного вигорання” та оптимізації умов освітньої та службової діяльності курсантів спеціалізованих вищих навчальних закладів МВС України.

Список використаних джерел

1. Бандурка О. М. Формування свідомої дисциплінованості курсантів вищих навчальних закладів МВС України / О. М. Бандурка // Організація виховної роботи в вищих навчальних закладах МВС України : матеріали наук.-прак. конф. – Харків, 2002. – С. 8-20.
2. Васильева, О.С. Влияние агрессивности курсантов на уровень их социально-психологической адаптации/ О.С. Васильева, Я.Б. Радишевская // Вопросы психологии. – 2005. – №1. – С. 29-37.
3. Власенко И.В., Федоркин А.Ю. Анализ эмоционального стимулирования работника милиции в экстремальных условиях // Право і безпека. – № 4 (3). – 2005. – С. 177-179.
4. Грановская Р. М. Элементы практической психологии / Р. М. Грановская. – Л.: ЛГУ, 1984. – 293 с.
5. Гуменюк Л.Й. Психологія професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ: навчальний посібник для курсантів та студентів ВНЗ системи МВС / Л. Й. Гуменюк, І. В. Сулятицький : Львів ДУВС. – Львів, 2011. – 647 с.
6. Егорова Т. Е. Аутопсихологическая компетентность личности. Н. Новгород, 1997.
7. Жаворонкова Т.А., Формирование проектного мышления студентов в процес се профессиональной подготовки. Т.А.Жаворонкова –// Акмеология, 2009. №03. – Спецвыпуск: Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека. Научно-практический журнал. – М.: Международная академия акмеологических наук. – 298 с., С. 91-93.
8. Мещерякова Е.И. Особенности влияния образовательной среды ведомственного ВУЗа на профессионально-личностное становление

курсантов /Мещерякова Е.И. // Вестник Воронежского института МВД России №4 / 2011.– С. 172-175.

9. Моцонелідзе І.О. Емоційне вигорання: історія, сучасний стан та перспективи досліджень в органах внутрішніх справ України / І.О. Моцонелідзе, І.М. Слюсар // Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПНУ. Проблеми загальної та педагогічної психології. – 2006. – Т.ХІІ, ч.2.– С.159-166.

10. Музичук О. М. Сутність професійної підготовки персоналу ОВС / О. М. Музичук // Форум права. – 2007. – № 1. – С. 125-130.

11. П'янківська Л.В. Чинники прояву синдрому “емоційного вигорання” у курсантів спеціалізованих вищих навчальних закладів МВС України. Тенденції розвитку психології та педагогіки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 4-5 листопада 2016 року). – К.: ГО “Київська наукова організація педагогіки та психології”, 2016. – 112 с., С.104-107.

12. Хайрулін О.М. Психологія професійного вигорання військовослужбовців [Текст] : монографія / Хайрулін Олег Михайлович ; [за наук. ред. А. В. Фурмана]. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 219 с.

13. Швець, Д. В. Особливості діагностики сформованості готовності майбутніх офіцерів Міністерства внутрішніх справ до охорони і забезпечення громадського порядку [Електронний ресурс] / Д. В. Швець. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України – 2014. – Вип. 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_2_14.pdf.

References transliterated

1. Bandurka O. M. Formuvannja svidomoi' dyscyplinovanosti kursantiv vyshhyh navchal'nyh zakladiv MVS Ukrai'ny / O. M. Bandurka // Organizacija vyhovnoi' roboty v vyshhyh navchal'nyh zakladah MVS Ukrai'ny : materialy nauk.-prak. konf. – Harkiv, 2002. – S. 8-20.

2. Vasil'eva, O.S. Vlijanie agresivnosti kursantov na uriven' ih social'no-

psihologicheskoy adaptacii/ O.S. Vasil'eva, Ja.B. Radishevskaja // Voprosy psihologii. – 2005. – №1. – S. 29-37.

3. Vlasenko I.V., Fedorkin A.Ju. Analiz jemocional'nogo stimulirovanija rabotnika milicii v jekstremal'nyh uslovijah // Pravo i bezpeka. – № 4 (3). – 2005. – S. 177-179.

4. Granovskaja R. M. Jelementy prakticheskoy psihologii / R. M. Granovskaja. – L.: LGU, 1984. – 293 s.

5. Gumenjuk L.J. Psihologija profesijnoi' dijal'nosti pracivnykiv organiv vnurishnih sprav: navchal'nyj posibnyk dja kursantiv ta studeniv VNZ systemy MVS / L. J. Gumenjuk, I. V. Suljatyckyj : L'viv DUVS. – L'viv, 2011. – 647 s.

6. Egorova T. E. Autopsihologicheskaja kompetentnost' lichnosti. N. Novgorod, 1997.

7. Zhavoronkova T.A., Formirovanie proektnogo myshlenija studentov v proces se professional'noj podgotovki. T.A.Zhavoronkova –// Akmeologija, 2009. №03. – Specvypusk: Akmeologija: lichnostnoe i professional'noe razvitie cheloveka. Nauchno-prakticheskij zhurnal. – M.: Mezhdunarodnaja akademija akmeologicheskikh nauk. – 298 s., S. 91-93.

8. Meshherjakova E.I. Osobennosti vlijanija obrazovatel'noj sredy vedomstvennogo VUZa na professional'no-lichnostnoe stanovlenie kursantov /Meshherjakova E.I. // Vestnik Voronezhskogo instituta MVD Rossii №4 / 2011.– S. 172-175.

9. Moconelidze I.O. Emocijne vygorannja: istorija, suchasnyj stan ta perspektyvy doslidzhen' v organah vnurishnih sprav Ukrai'ny / I.O. Moconelidze, I.M. Sljusar // Zbirnyk naukovykh prac' instytutu psihologii' im. G.S. Kostjuka NAPNU. Problemy zagal'noi' ta pedagogichnoi' psihologii'. – 2006. – T.HII, ch.2.– S.159-166.

10. Muzychuk O. M. Sutnist' profesijnoi' pidgotovky personalu OVS / O. M. Muzychuk // Forum prava. – 2007. – № 1. – S. 125-130.

11. P'jankivs'ka L.V. Chynnyky projavu syndromu “emocijnogo vygorannja” u kursantiv specializovanyh vyshhyh navchal'nyh zakladiv MVS Ukrai'ny.

Tendencii' rozvytku psyhologii' ta pedagogiky: Materialy mizhnarodnoi' naukovo-praktychnoi' konferencii' (m. Kyi'v, Ukrai'na, 4-5 lystopada 2016 roku). – K.: GO “Kyiv's'ka naukovaorganizacija pedagogiky ta psyhologii'”, 2016. – 112 c., S.104-107.

12. Hajrulin O.M. Psyhologija profesijnogo vygorannja vijs'kovosluzhbovciv [Tekst] : monografija / Hajrulin Oleg Myhajlovych ; [za nauk. red. A. V. Furmana]. – Ternopil' : TNEU, 2015. – 219 s.

13. Shvec', D. V. Osoblyvosti diagnostyky sformovanosti gotovnosti majbutnih oficeriv Ministerstva vnutrishnih sprav do ohorony i zabezpechennja gromads'kogo porjadku [Elektronnyj resurs] / D. V. Shvec'. // Visnyk Nacional'noi' akademii' Derzhavnoi' prykordonnoi' sluzhby Ukrai'ny – 2014. – Vyp. 2. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2014_2_14.pdf.

Отримано: 12.06.2017

Відрецензовано: 21.06.2017

Опубліковано: 29.06.2017